

BÁRDOS JÓZSEF

Megjegyzések Kaffka Margit pályakezdéséről

Idén van száz esztendeje, hogy a spanyolnáthának nevezett járvány elvitte a modern magyar irodalom egyik legnagyobb ígérétét, Kaffka Margitot. Ígéretet írtam, holott 38 évesen, amikor meghalt, már olyan életmű volt mögötte, amelyet irigyeinek és ellenfeleinek minden igyekezete ellenére sem lehetett kitörölni a magyar irodalom történetéből.

Ady tudta, kiről beszél, amikor *Vágni hogy szeretné* című versét így dedikálta az írónőnek: „Kaffka Margitnak küldöm, a nagy írónak, félelmetes barátnak, de derék embernek”.¹

De a Nyugat első nemzedéke, amely pedig olyan sokat köszönhetett neki, igazán méltatlanul bánt vele már életében, halála után pedig kissé „megfeledkezett” róla. Hogy valóban így van, azt jól bizonyítja az alábbi hír:

„Kaffka Margit felújult emlékezete

Az igaz művész nem vész el; még nálunk sem. Török Sophie szívhez szóló tanulmányában nemrégiben úgy szólt Kaffka Margitról, mint akiről megfeledkeztek írók és emberek, pedig ez a fájdalmas gondolat egy túlzott pesszimizmusból eredt. Úgy, amint Török Sophie nem feledkezett meg a Nagy Nővérről, úgy nem feledkezett meg a költő- és írónők új generációjának többi tagja sem róla. Huszonnégyen, nagyrészt a Nyugat talajában sarjadt asszonyművészek Társaságot alapítottak, hogy követendő példának tekintsék azt a rettenthetetlen írói és asszonyi bátorságot, amivel Kaffka Margit a maga művészi és emberi igazságát kifejezte.

A Társaság kötelességének tartja, hogy Kaffka Margit jeltelen sírjára méltó emlékművet állítson és ennek elérhetésére március 22-én Emlékestet rendez a Zeneakadémia nagytermében. A műsor első részét, amely Kaffka Margit műveiből s a róla szóló megemlékezésekből fog állani, Schöpflin Aladár vezeti be; míg a második műsorrészt a Társaság tagjainak válogatott műveit és Szenes Piroskának a Társaság alapításáról és annak íróiról szóló előadását tartalmazza.”²

¹ Ady Endre é. n. *Összes versei*. Atheneum, Bp. 332.

² *A Nyugat hírei* (Nyugat 1937/3. szám). <http://epa.oszk.hu/00000/00022/nyugat.htm> (letöltés 2018. 03. 13.)

Akárhogy is, Kaffka Margit pályája lényegében máig feldolgozatlan. Tulajdonképpen csak Bodnár György munkái jelentenek kivételt, egyúttal általában ő a művek, kiadások szerkesztője, bevezetőírója is. Kezdjük hát innen.

„Kaffka Margit első életjelei az irodalomban versek voltak” – kezdi monográfiájának a szerző irodalmi pályafutását bemutató fejezetét.³ Ezek az „első életjelek” a szakirodalom állítása szerint a *Szatmármegyei Közöny* hasábjain jelentek meg, a legelső, az *Ind legenda* a *Szatmármegyei Közöny* 16. számában 1901. április 21-én. Az információ ősforrása valószínűleg Rolla Margit, aki *A fiatal Kaffka Margit*⁴ című munkájában egészen pontosan datálja ezeket a nagykárolyi megjelenéseket.

Azt gondolná az ember, hogy Rolla Margit nyilván átbúvárlotta ezeket a lapokat. Aztán kiderül, sokkal valószínűbb, hogy kiindulása egyetlen lapszám volt, mégpedig a *Szatmármegyei Közöny* 1904. február 14-ei száma. Ennek tárcarovatában ugyanis egy Kaffka-vers (*Madonna*) mellett a szerkesztő tollából elismerő kritika olvasható a költőnő éppen ekkor megjelent első verseskötetéről. S a szerkesztő nem mulasztja el az alkalmat, hogy elbűszkélkedjék vele, az ő lapja indította el a költőnőt. Ennek bizonyítására pontosan elősorolja, hogy az elmúlt években a *Szatmármegyei Közöny* Kaffka Margitnak melyik versét és milyen névvel (álnévvel) közölte. A cikkből megtudható, hogy a következő verseket közölték Kaffka Margittól.

Az első vers, az *Ind legenda* Margit aláírással jelent meg 1901. április 21-én, a következőkben pedig még 1901-ben a *Magdolna*, az *Utolsó jelenetek* (*Egyszer, Vihar előtt, Madár*), a *Madonna*, a *Szűnészleány válasza* című verseket közölték (az aláírás ezúttal K. M. volt), és 1902-ben az *Augustus* című vers alatt már Kaffka Margit teljes neve szerepelt, későbbi megjelenései alatt újra egy álnév (ezúttal a Pausa) volt olvasható. A cikk ezeknek a verseknek is pontosan megadja a megjelenési idejét, ez akár az adott lapszámok kikeresésével ellenőrizhető is. Sőt, egy valamikori kritikai igényű kiadás számára ellenőrizendők is, annál is inkább, mert Kaffka Margit a már megjelent versein is gyakran (szinte minden újabb megjelenés előtt) változtatott, kisebb-nagyobb szövegeltérések tehát mindig vannak.

Ráadásul nem kizárólag a *Szatmármegyei Közöny* közölt korai Kaffka-verseket, hanem például a *Nagy-károly és Vidéke* is, sőt, van olyan vers, ami először éppen itt jelent meg: 1901. október 24-én a *Felelet*.

³ Bodnár György 2001. *Kaffka Margit*. Balassi Kiadó, Bp., 91.

⁴ Rolla Margit 1980. *A fiatal Kaffka Margit*. Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának Közleményei. Bp.

Néhány verse nem is két, hanem több alkalommal is megjelent. Egyrészt mert első kötetének sikere után egyszerűen nem győzte új verssel teljesíteni a felkéréseket (*Pesti Napló*, *Hazánk*, *Az ujság*, *A Hét*, *Pesti Hírlap* stb.), miközben a költő hűségesen küldött verset még évekig a *Szatmármegyei Közleménynek* is. Másrészt mert újabb és újabb verseskönyveibe is beválogatta kedvenc verseit, ám ilyenkor gyakran javított, változtatott rajtuk.

Például a *Felföldi románc*, melyet a Kozocsa-kiadás 1907-re datál, és amely a *Nyugat* 1908. évi 8. számában Fröhlichné Kaffka Margit névvel jelent meg először, benne van a költő *Tallózó évek*⁵ című kötetében és *Az élet útján*⁶ című kötetben is. A három változat központosításban, kiemléseit tekintve, illetve a harmadik sor kezdetének megoldásában is eltért egymástól. Nem sok.

De van olyan vers is, ahol két megjelenés között szinte minden, a cím is megváltozik. Ilyen vers például a *Dodó mesél* című. Csak az első strófákat mutatom:

Dodó mesél

Egy kis romantika

Dodó főhadnagy mond mesét	A mi kadétunk új mesébe kezd, –
Sok asszony csügg szaván	Sok asszony csügg szaván,
Megint az apród, az a régi	Megint az apród szerepel, a régi,
S a szép királyleány.	S a szép királyleány.
A lány az erkélyrács megett, –	A hölgy szíve a rács megőli epedt,
A fiú kinn dalolt	A fiú kinn dalolt,
Nem leste, – csak a jó öreg	Nem látta más, csak a diszkrét öreg,
A teliképű hold.	A teliképű hold.
Zengett a lant – szakadt a húr	Zengett a lant, – és ah, – szakadt a húr,
– Nem látta, csak a hold, –	Nem látta, csak a hold, –
Megtudta mégis a király és	Megtudta mégis a király, kinek
Kőkemény szíve volt.	Vad, kemény szíve volt.

Mint látható, fontos volna számon tartani a vidéki megjelenéseket. Azért is, mert mindenképpen közelebb juthatunk ezáltal Kaffka műveinek születési sorrendjéhez. Ez pedig alapvető, hiszen a jelenlegi legjobb, Ko-

⁵ Kaffka Margit 1911. *Tallózó évek*. Nyugat kiadása, Bp.

⁶ Kaffka Margit 1918. *Az élet útján*. Nyugat kiadása, Bp.

zocsa Sándor szerkesztette Kaffka-verseskönyv⁷ sem vesz tudomást a vidéki, csakis a *Magyar Génusz*-beli és későbbi pesti megjelenésekről. Így egy-egy vers keletkezési dátumaként néha két-három évvel későbbi adatot közöl, mint ahogy a vers először megjelent nyomtatásban, ami nagyon félrevezető, ha valaki a költő fejlődését szeretné vizsgálni.

Igaz, ha elfogadjuk első publikációnak azt az 1901. áprilisi dátumot (az *Ind legenda* megjelenését a *Szatmármegyei Közönyben*), ahogy ezt Rolla Margit állítja, akkor egyetérthetünk Bodnár Györggyel, aki eleve eltekint a vidéki közlések vizsgálatától. (Pedig ismerte Rolla Margit munkáját), és egy elegáns (de óvatos) mondattal megkerüli a problémát, mondván, az első *irodalmi fórum*, amely közli Kaffka Margit verseit, a *Magyar Génusz*, mégpedig 1901 májusában. Egyébként pontosan át is veszi a Kozocsa-féle kiadás időrendjét. (Egy hónap ide, vagy oda, mindegy.)

Mindenütt érezni ezt a lenézést, műfölnyit, ami már a nyugatosok hangjában is tetten érhető. Nem lehet véletlen, hogy Bodnár György 1988-as könyvében is Németh Lászlót idézi, mondván: „*Németh László Kaffka-portréja hiteles*”⁸, s ezt olyannyira komolyan gondolja, hogy Németh László cikkét teljes terjedelemben közli az általa szerkesztett dokumentumkötetben is. Ebből idézek:

„*Talán senki sem vette olyan komolyan ezt az egész híres modernséget, mint ő. Csak egy egyszerű, hívő természet adhatta magát így élet és irodalom különöc dolce stil nuorojára. Hisz az új madárnyelvben, hisz a nők felszabadításában és hisz azokban a beszélgetésekben, melyekben okos újságírók és zsidó költők tanakodnak a szexualitásról.*”⁹ Szégyen ezt Kaffka Margitról leírni, de úgy vélem, szégyen ezt „*hiteles portré*”-nak nevezni is. Lám előttünk áll a szegény, buta, vidéki Kaffka Margit, aki „*megszédült attól a sok művelt, zseniális embertől, asszonytól, akik közt forgott, témáival, modorával ezek közt akart helyt állni.*”¹⁰ Jó volna tudni, ki ez a sok zseni. (1903-ban Ady még Nagyváradon, Babits, Kosztolányi, Juhász Gyula még egyetemista, Karinthy, Füst Milán kamaszkorú). Persze ebből a nézőpontból tényleg nem sokat számít egy-két hónap. (Bár néha több év a tévedés).

⁷ Kaffka Margit 1961. *Összes versei*. (s. a. r.: Kozocsa Sándor) Magyar Helikon, Bp.

⁸ Bodnár György 1988. *A „mese” lélek-vándorlása*. Szépirodalmi, Bp., 11.

⁹ Kaffka Margit 2005. *Színék, évek, állomások*. Szerk.: Bodnár György. Nap Kiadó, Bp., 282.

¹⁰ Kaffka Margit 2005. i. m. 282.

Bodnár György monográfiájában¹¹ megint a meglehetősen rosszindulatú Rolla Margitra hivatkozva egyértelműen fogalmaz:

„Tény, hogy – ha csak néhány hónappal is – Kaffka Margit elindításában a Szatmármegyei Közlöny megelőzte a Magyar Génuszt. S ebben nem a véletlen működött közre, hanem az atyafiság: Almásy Ignác ismerte a szerkesztő Baudisz Jenőt, s Rolla Margit szerint ő teremtett kapcsolatot mostohalánya és a nagykárohyi hetilap között.”¹²

Kevésbé valószínűvé teszi Rolla Margit rosszmájú, továbbgyűrűző véleményét, hogy Baudisz Jenő lapjának tárcarovatában 1898 és 1902 között olyan szerzőkkel találkozhatni, mint például Ábrányi Emil, Ady Endre, Szomaházy István, Lauka Gusztáv, Pásztor Árpád. Nem valószínű, hogy a tárcarovatot „atyafiságos” alapon szerkesztette volna.

Persze mindenre vannak „hiteles” tanúk és emlékezők. Földes Anna Dénes Sándorra hivatkozik, aki állítólag magától a költőnő édesanyjától értesült az első megjelenés körülményeiről. Így: „Költői írói hajlandóságai korán mutatkoztak. Egy húsvéti vakációban Nagykőrösön volt nővéremnél, annak mutatta meg az »Ind legendát«. Nővérem elküldte nekem a kéziratot, nagyon tetstszett, megmutattam Baudisz Jenőnek, aki el volt ragadtatva, és lekötözte a Szatmármegyei Közlönyben.”¹³

Érdemes itt is a jó történet mögé nézni. 1901-ben a húsvét április 7–8-a volt. Ha elfogadjuk, hogy ekkor Kaffka Margit Nagykőrösön megmutatta versét, aztán a kéziratot a nagynénje elpostázta Nagykarolyba, ott édesanyja megmutatta Baudisz Jenőnek, akinek valóban nagyon el kellett (volna) ragadtatva lennie, tekintve, hogy a hetilap legközelebb 14-én és 21-én jelent meg, és az utóbbiban már benne is volt a vers.

Említésre érdemes Kaffka Margit költői indulásával kapcsolatban az a másik, legendás történet is, melynek talán kitalálója (?), elterjesztője (?) maga a költőnő, és melyet Földes Anna szintén elmesél életrajzi könyvében. Az Erzsébet nőiskolában „osztálytársai, a III/A »középcsványbók«, születésnap ajándéknul, vagy csak hogy a bé-sek pukkadjanak, beküldték poétájuk verseit a Magyar Génusz-hoz. A vállalkozás sikerült: Kaffka Margit harmadéves tanítóképzős növendék verseit – az osztály nagy örömeire – kinyomtatták.”¹⁴

Marad tehát a *Magyar Génusz*? Vagy ez is csak a legendákat szaporítja? Íme, így ír erről Gellért Oszkár a *Kortársaim* című könyvében¹⁵:

¹¹ Bodnár György 2001. i. m.

¹² Bodnár György 2001. i. m. 31.

¹³ Földes Anna 1987. *Kaffka Margit*. Kossuth Kiadó, Bp., 56.

¹⁴ Földes Anna i. m. 57.

¹⁵ Idézi Rolla Margit: Rolla Margit i. m. 129.

„Tény az, hogy amikor Osvát a Magyar Géniusszal magamra hagyott, álkulccsal kinyitottam Basch Árpád íróasztalának fiókját; gondoltam, nem sértem meg vele a fiókban levő kéziratok és levelek titkát. Meglepődtem: a közölhető dolgok között találtam egy csomó verset és föl nem bontott levelet. Felbontottam a leveleket és a versek közt találtam többet Kaffka Margittól is. A verseket elkezdtem sorban közölni, de rögtön írtam is Kaffka Margitnak. A versek mai szemmel – olykor még tényleg Szabolcska és Kiss József – hatását tükrözték. De nőköltő írta azokat és milyen nőköltők voltak akkor.”

A történetek szépek, kerekék, s keveset ront rajtuk, hogy valószínűleg egyik sem igaz. Mert a tények, mint általában, kevésbé törődnek a szépséggel. Úgy tűnik ugyanis, hogy Kaffka Margit egészen másként indult el a maga pályáján. Természetesen nem vonom kétségbe, hogy 1901-ben az Erzsébet nőiskolában sokan tudták, hogy társuk verseket ír, azt sem, hogy talán egy-kettőt iskolai alkalmakkor el is szavaltak ezek közül.

Ahhoz, hogy végképp kétségessé tegyük a rokoni alapú közlés legendáját, elég fellapozni a *Borsod-Miskolczi Közöny* 1900. január 18-i számát. Ugyanis ott is megjelent M. monogrammal egy írása. Érdeemes lesz további megjelenések után kutatni, valószínűsíthető, hogy az induló író ekkor még igyekezett kerülni a személyes találkozást olvasóival, s ezért van, hogy Nagykárolyban 1899 nyaratól (tehát Miskolcra távozása után), Miskolcon pedig Pestre távozta, az Erzsébet nőiskolába való felvétele után jelent csak meg írása. Ne csodálkozzunk: közhely, hogy írásaiban általában saját életét, annak problémáit, konfliktusait írta meg. S ez nyilván nem egyszerű (gondoljunk a későbbi sok haragra és sértődésre, akár a *Színéke és évekre* (ami után megüzenték neki szülővárosából, hogy ne merészeljen többet hazamenni), akár az *Állomásokra* (amelynek nagy szerepe lehetett abban, hogy a *Nyugat* a húszas években mintha megfedkezett volna halott íróőjéről).

Jó történet (újabb legenda?), akár igaz, akár nem, hogy állítólag az *Állomások* megjelenése előtt Kaffka elment legjobb barátnőjéhez, a költő-képzőművész Lesznai Annához, akitől két főhősnője is kapott vonásokat, és elbúcsúzott tőle, mondván, ha megjelenik az új regénye, úgyis vége e barátságoknak, mert Lesznai Anna nem áll többé szóba vele.

Igaz, Kaffka Margit önéletrajzában is alaposan leegyszerűsíti a pályakezdés történetét, de ez se tévesszen meg bennünket. Ezt írja: „*Írni bús-éves koromban kezdtem népies versikéket Szabolcska és balladákat Kiss József hatá-*

sa alatt, *Erzsébet-nőiskolás koromban Basch Árpád Géniusz-ába*".¹⁶ A *Szatmármegyei Közöny*, a *Nagy-Károly és Vidéke*, a *Borsod-Miskolczi Közöny* mintha nem is létezett volna.

Szívesen hinnénk az önéletrajznak. Csakhogy 1905. május 3-án Kiss Józsefnek ezt írta egy levelében: „*Huszonkét éves koromig egy verset sem írtam – próbából sem – akkor valami hóboros kis szerelem, vagy csak hogy ráébredtem az életre – vagy 35-40 versikében tombolta ki magát, mert egyébben nem tevette. Most nyugodt vagyok és semmisenem kényszerít belülről, hogy verseket írjak. Valászinű, hogy végkép elhagyom*".¹⁷ Húszéves 1900-ban volt Kaffka Margit. Huszonkettő 1902-ben.

Legenda tehát akad bőségesen, öröklődik könyvről könyvre. S a tények? Talán mégis számot kéne vetni azokkal is.

Ami talán a legérdekesebb a dologban, hogy van egy vers, amely később nem jelent meg, így máig ismeretlenül bújik meg a *Szatmármegyei Közöny*ben. Holott a korábban említett kötetet méltató írásban szerepel, ekként: „*Ugyancsak a szerzőtől az 1901. évi október 20-ki számban K. M. jel alatt »A színészeány válasza« című költemény jelent meg*". A vers nem került be semmilyen későbbi kötetkiadásba, nem szerepel a Kozocsa Sándor szerkesztette Kaffka Margit *Összes versei* kötetben sem. Bár Rolla Margit könyvében (1980) közölte, de a verset azóta se tartják számon (a MEK-ben sem szerepel), miután Kaffka összes versei a Kozocsa-féle kiadás (1961) óta nem jelent meg. Szomorú.

Most már csak annyit kell hozzátennem mindehhez, hogy Kaffka Margit pályáját egyáltalán nem versekkel, hanem tárcanovellákkal kezdte. Az első ezek közül 1899-ben, pontosabban 1899. július 16-án (tehát két évvel az első vers előtt) jelent meg a *Szatmármegyei Közöny*ben. Címe: *Az égi lény*. Később még két tárcanovella jelenik meg a *Szatmármegyei Közöny*ben (*A fénykép* és *Az új doktor*, majd később a *Borsod-Miskolczi Közöny*ben a *Napraforgó*).

Tekintve, hogy ezek máig ismeretlenek maradtak, jó 110 éve várnak bebocsátásra a Kaffka-novellák közé. Engedtetsek meg, hogy az első szövegét itt (betűhíven) közlétegyem.

¹⁶ Kaffka Margit 1972. *Önéletrajz*. In: Kaffka Margit: *Az élet útján*. Szerk.: Bodnár György. Szépirodalmi, Bp., 402. Az önéletrajz szerepel itt is: Kaffka Margit 2005. i. m. 7–8.

¹⁷ A levelet idézi Borgos Anna: Borgos Anna–Szilágyi Judit 2011. *Nőírók és írónők*. Noran, Bp., 40.

Az égi lény

Már megint olyan sötét az én kapuczínerem, hiába beszél az ember ennek a mamlasz pinczérnek.

– Pinczér! Hozza az ifjuság betiközlönyét.

– Mit tetszik parancsolni, nagyságos uram?

– Hát a Magyar Figarót, nem érti meg az embert?

Minden bosszant ezen a világon; tegnap is húsz pengőt veszítettem a tarokkozásban; hát az egész világ ellenem szegődött? – ördögös egy élet ez!

A kávéház rendszeren megtelik a szombati vén asszonyokkal és elég nyomasztó a levegője is. Meg kell ezt is szokni, mivel kávéház nélkül el nem lehetek.

– Való-e vagy csak képzelet? Épen a szomszéd asztalnál ül egy „égi lény”! Nem is lehet az más.

Oh ezek a szemek, a legszebb azurkék színbe játszóké, milyen ábrándosak, milyen szelíd a tekintetük! Az a piciny száj és az apró fogak, mintha mindenike a ceyloni gyöngyök legszebb példánya lenne. A karcsu termet, a rózsás arc, mind az igazi szépség és gyönyörűség.

Most már megváltozott az egész környezetem: a füstös levegő, mint menyei félhomály tünt fel, melyben a bájos angyal ábrándosan tekint reám; az Auer-világító mindmégannyi egy-egy-egy csillogó bolygó a menyei háttérben; a vendégek egész serege pedig, mint hódoló alattvalói a szépség e fejedelműjének.

Rajta csüing tekintetem és oh boldogság! Ő is reám tekint néha-néha... Nem tudom, talán csak képzelem, hogy reám mosolyog.

E mámorító légben tölték vagy két órát, mikor egyszerre a szellemeknek virradóra fújtak, akarom mondani a gonosz szellemek közreműködésével eljött a vállás pillanata. Mint mindenkor úgy most is a vén anyóka okozta a bajt, az az anyóka, aki egész idő alatt mellette ült, sötét háttér gyanánt.

Felálltak. A lányka még egy sokat mondó pillantást vetett felém és távoztak.

E pillantást nem tudtam megérteni; kövessem-e őket vagy nem. Nem tudtam határozni.

Végre eltűntek. Nyomasztó lett a levegő, fölösleges minden, a mi mellettem volt, kiálthatatlan lett a füst; siettem a szomszéd játékkerembe, hogy a tarokkózással elűzzem a démonokat.

Mi sem természetesebb, mint hogy veszítettem; no de mi az, harmincz pengő, hiszen áll a közmondás: aki szerencsétlen a játékban, szerencsés a szerelemben.

Ez a babonás mondás felvidított, ujjongtam örömben. Azt képzeltem, hogy e bájos teremtés rózsás ajkaira czuppanós csókot nyombatok.

Szűk lett már a kávéház; mennem kellett ki a szabadba, hogy lázasan liktető szívemet a korai tavasz levegőjével lehűtsem. Hiába, a balzsamos levegő mint ittas

embert tántorított. Haza mentem és lefeküdtem. De nem tudtam elaludni. Forrongott képzeletem, előttem ült a vén anyóka, gunyos mosolylyal ábrázatán, előtte a kis angyal, akinek csak szende pillantása tévelygett a környezetben, mintegy bocsánatot kérve az alkalmatlankodásért, s ez az ártatlan tekintet, az ígésző szemek annál csábosabban voltak. Démoni gondolatok gyötörték: miért hagytam elmenni őket, miért nem kutattam lakásukat, talán nem látom viszont soha azt az aranyost. Izgatottságom nőttön-nőtt, majdnem tomboltam dübömben, hajamat téptem mérgemben, fel kellett kelnem és rendetlenül öltözve menekültem a szabadba.

Végig jártam az utcákat, bolyongtam a ligetben, fáradtan, kimerülten dőltem egy padra, s mint valami bosszu, sikertelen harc után nyugalmat kívántam.

Már hajnalodott, az utca élénkült, mikor hazaérkeztem és lefeküdtem, hogy aludjam, de agyamban irtózatos rémképek vonultak végig: csalódott voltam, tanulmányaimat elhanyagoltam, hazulról kítagadtak és sok minden más, a mire már nem is emlékszem.

Dél volt, mikor felkeltem. Rendbe szedtem magam, és étvágytalanul fogyasztottam el ebédemet.

Két órákor már a kávéházban voltam. Mindenkinél tudakozódtam, vajjon nem ismerik-e azt a hölgyet, a ki tegnap itt volt... pinczérektől, ismerősöktől, még a kasszírónót sem rösteltem megkérdezni; mindenkitől csak tagadó választ kaptam...

Leültem, végig lapoztam az összes illusztrált és nem illusztrált lapokat, de nem olvastam, minden egyes ajtónyitáskor nagyot dobbant szívem.

Négy óra lett, öt óra, s még mindig nem jöttek. Végre – boldog pillanat – beléptek.

Ő még szebb, még elragadóbb volt, mint tegnap. Velem szemben ültek le, és e pillanattól kezdve szememet róluk le nem vettem, figyeltem minden mozdulatukra, hogy amikor távoznak, gyorsan követhessem őket.

Ma is ép úgy, mint tegnap néha-néha rám tekintett, és mosolygott, én pedig folyton pirultam.

Félbétkor fizettek, én felkeltem és megelőzőm távoztukat, hogy a vendégek előtt föltűnő ne legyen, odakünn megvártam őket.

A leány rögtön észrevette, és egy hálás mosolylyal köszönte meg érdeklődésemet.

Követtem őket; majd egy kiarakat előtt álltak meg, majd meg valami utcai látványosság előtt, s a leány minden alkalmat felhasználta, hogy élénk szemével felém tekintsen és mindannyiszor reám mosolygott.

Egyszerre megállnak, hosszasan beszélgetnek, a matróna befordul egy házba, míg a lány kissé gyorsabb lépésekkel tovább halad. Szívem hevesen dobogott, minden vér a fejembe szállt – s egy merész határozással mellette teremtem:

– Ezer bocsánat, nagysád, engedje meg, hogy bemutassam magam, X szigorló orvos vagyok; megengedi talán, hogy elkísérjem?

– Oh kérem, örömmel.

Boldogabb nem lehettem volna, mint e pillanatban. Együtt mentünk, én csak úgy szívtam be édes szavait. Csevegett köznapias dolgokról. Mondott sok szépet, jót is, én meg folyton bókoltam, mint egy ügyetlen, szórakozott udvarló, s az alatt folyton tüdőtem, hogyan lehetne az ismeretséget állandóvá tenni.

Megállt egy földszintes ház előtt.

– Bocsánat uram, itt lakom, igen köszönöm a fáradságát.

– Ez kegyetlenség, nagysád; de ha esedezném, csak nyujtana alkalmat, hogy társaságát máskor is élvezhessem?

– Hát én nem bánom, szívesen látom, ha meglátogat, mikor nagynéném is itthon van, délután 5 óráig, mert aztán elmegyünk. A viszontlátásra!

– Megengedi nagysád, hogy már holnap meglátogassam?

– Kérem, szívesen.

– Oh, kezét csókolom! A viszontlátásra!

Egy hétnek vagy hónapnak tünt-e fel e rövid nap, nem tudom, annyi azonban bizonyos, hogy nebezen érkezett el a három óra, mikorra látogatásomat terveztem.

Bekopogtattam. Nagynénje fogadott. Nagyon háziasan volt öltözve és miután üdvözölt, tudomásomra adta, hogy valamivel későbbre várta látogatásomat; aztán bocsánatot kért, hogy toalette váltás miatt egy pár perczig távolmaradhasson, és az ajtót mutatta, hol Aranka, az én bájos angyalom tartózkodott.

Beléptem. Aranka eléim jött és viszont üdvözölt.

Beszélggettünk aztán sok közömbös dolgokról, mentegetődztem merész lépésemért és ő mosolygva megbocsátott. Kitértam egész ideális lelki világomat; ő pedig szánalmas pillantást vetett rám és mindig a dolog reális oldalát tüntette fel.

– Lásza, nagysád, így bohongok én egy bizonytalan jövő felé, ma még megélbetek, mert szüleim vagyonosak, de holnap... a jövő titka.

– Azért uram előrelátónak kell lenni és a jelenben gondoskodni a jövőről; akárhány ilyen gazdag család van, ahol a pénz bőségesen kijut még a jövőre is és mégis biztosítják a gyermekeket; ön uram rendelkezik ilyen kis összegekkel a jelenben, könnyen nélkülözi azokat és a jövőre biztosíthat velük magának egy igen nagy összeget; nagyon ajánlom önnek e módot; különben, hogy megkönnyítve legyen a dolog, mindjárt hozok önnek megfelelő blankettákat.

– Nézze csak, ezek azok, töltsük ki és ön csak alá fogja írni, s biztosítva van 2000 frtra.

Nagyot néztem a váratlan fordulaton, de szó nélkül aláírtam az ívet, a hölgyecske pedig szomorúan, lesütött szemmel folytatta:

– Bocsánat, uram, hogy ide fásaszottam, de tudja, kérem, a világ szája rossz, én a férfiakat fel nem kereshetem, a megélbetés sulyos feladata pedig megkívánja, hogy én önökkel érintkezésem, ne vegye tehát rossz néven... Különben bemutatom magam: én az F... biztosítóintézet ügynöknője vagyok.

K. M.

Ezek után talán kevésbé meglepő, hogy amikor kinyitjuk Kaffka Margit novelláinak gyűjteményét, az első írás benne, az *Új típusok* kifejezetten érett, modern munka, műfaját tekintve természetesen tárcanovella, még ha annak kereteit szerencsésen és nagyon modern módon szét is feszíti a szerző.

Érdekes figyelni, hogyan jelenik meg a sajátos kaffkai írói világ, írói problémakör már ebben a korai, Nagykarolyban megjelent novellában.

Az égi lény klasszikusan tárcanovella. Viszonylag hosszú előkészítés, tudatosan közhelyekből való építkezés jellemzi, hogy aztán a csattanó annál nagyobbat szóljon, hogy a zárlat a feje tetejére állítsa, mintegy idézőjelbe tegeye, ironikusra változtassa az egész írás hangulatát.

Szellemes, hogy elbeszélőnek a novella férfi hőst választja Kaffka, ezzel be is csalogatja a férfiolvasókat a szövegbe. Kávéház, férfiak. Unalom, világfájdalom. Ekkor feltűnik a kávéházban egy csodálatos nő egy idősebb másik kíséretében. Hősünk tehát azonnal lángra lobban, lesi, figyeli a nőt, de az távozik, eltűnik szeme elől. Kiderül, senki sem ismeri. Másnap reménykedve várja, hátha újra megjelenik „az égi lény”. Így is történik. Az elbeszélő most szerencsés, utánamegy, hazakíséri, sőt, meglepetésszerűen engedélyt kap arra is, hogy már másnap délután meglátogassa a nagynénjénél. Hősünk izgatottan készül, elmegy, itt heves, közhelyekkel teli, szerelmes vallomás következik a jövőtlenségről, a magányról. Mire a kisasszony egy biztosítási ívet vesz elő, és annak kitöltését ajánlja. Ennyi. Lám, az önálló, az új típusú nő, amint él a férfivilág adta egyetlen előnyével, amivel rendelkezik, már tudniillik azzal, hogy nőnek született. A novella kifejezetten a férfivilág ostoba közhelyeire játszik rá, és jót nevet is rajtunk. Ebben a pályakezdő írónőben dolgozik valami elemien jókedvű önbizalom. Mintha csak azt üzenné, elbánunk mi még majd veletek!